

Bencsik András

**A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi
keretei Magyarországon**

PhD értekezés tézisei

Témavezető:
Kiss László
egyetemi tanár, alkotmánybíró, az MTA doktora

TARTALOM

I. A témaválasztás indoka, a kutatás célkitűzései.....	3
II. Kutatási módszertan; az értekezés felépítése	6
III. A kutatás főbb eredményei	9
1. A fogyasztóvédelem jogi szabályozása	9
2. A fogyasztóvédelem intézményrendszere	13
3. A fogyasztóvédelem jogérvényesítési rendszere	17
IV. A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke	20
V. A szerző által írt publikációk jegyzéke	23

I. A témaválasztás indoka, a kutatás célkitűzései

A fogyasztóvédelmi jog – távolabbról a fogyasztóvédelem – tudományos igényű folytonos vizsgálatát különösen három körülmény teszi aktuálissá: a *jogállamiság elve, a piacgazdaság (ki)alakulása* és az – általános értelemben felfogott – *biztonság* fontossága. A szakirodalomban uralkodó álláspont szerint a jogállam értéktartalmú alapelemei között a hatalommegosztás és az államhatalmi ágak elválasztása, a törvények primátusa, a jogalkalmazás törvényessége, a jogbiztonság követelménye, a jogvédelem érvényesülése, valamint az alapjogok alkotmányi garantálása említhető meg.¹

A téma szempontjából – meglátásom szerint – különösen az utóbbi két alapelemnek van kiemelkedő jelentősége. A jogállam elvének megfelelni kívánó állam egyrészt köteles tartózkodni a polgárokat illető alapjogok gyakorlásának zavarásától, másrészt meghatározott feltételek megteremtésével köteles biztosítani az alapvető jogok érvényesülését.² A jogvédelem elve azt a szükségletet juttatja kifejezésre, hogy a jogaiban – az állam vagy magánszemély magatartása miatt – sérelmet szenvedett polgár számára az állam lehetőséget biztosítson a jogsérelem orvoslására. Jól mutatja a polgárok számára biztosítandó állami védelem jelentőségét az a tény, hogy az amerikai kontinensen nem a fogyasztói jogviszonyt és nem is a jogérvényesítési rendszert érintette legkorábban a fogyasztóvédelmi szempontú jogalkotás, hanem az állami beavatkozás centrumában az élelmiszerbiztonság állt.³

A jogvédelem nem csupán a jogállamiság eszméjének felbukkanása óta jelent állami feladatot, az már az állam keletkezésétől kezdődően a közhatalom egyik alapvető funkciójaként fogható fel.⁴ Bár a fogyasztóvédelem gondolata a XIX. századig vezethető vissza, korai „csírái” már a régebbi korokban⁵ is megjelentek.⁶ A fogyasztóvédelem szempontjából az *ún. fogyasztói jogok biztosítása és hatékony védelme* által tehető jogállamivá az állam intézményrendszere.

A jogterület kialakulása és fejlődése szoros kapcsolatban áll a gazdasággal is, hiszen a piaci viszonyok közepette – a fogyasztók hátrányára – képes megbomlani a gazdasági élet szereplői közötti egyensúly. *A fogyasztó* – többek között a piaci módszerek ismeretének

¹ Vö. Petrétei József: Jogállam és hatalommegosztás. In: Kiss László (Szerk.): Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. PTE ÁJK, Pécs 1996. 11-21. o.

² Az első eset a gazdasági autonómia körébe tartozó alapjogok zavarásától való tartózkodást, míg a második fordulat többek között a fogyasztókat megillető jogok biztosítását jelent(het)i.

³ Látható tehát, hogy a fogyasztók életének és egészségének védelme alapozta meg az állami beavatkozást a gazdasági szféra és a fogyasztók viszonyrendszerébe. Az Amerikai Egyesült államok élelmiszerbiztonsági szabályozásához lásd Melvin J. Hinich – Richard Staelin: Consumer Protection Legislation and the U.S. Food Industry. Pergamon Press, New York-Oxford-Toronto-Sydney-Paris-Frankfurt 1980. 1-4. o., a dél-amerikai országok fogyasztóvédelmi jogalkotásáról pedig lásd bővebben David B. Jaffe – Robert G. Vaughn: South American Consumer Protection Laws. Kluwer Law International, Boston-The Hague-London 1996. 2-3. o.

⁴ Vö. Legény Krisztián: Jogvédő szervek a Magyar Köztársaságban. Magyar Közigazgatás 2005. 5. sz. 283. o.

⁵ Az értekezésben a XVII-XVIII. századot jelölöm ily módon, csupán egy alkalommal tekintek vissza az ókor és a középkor időszakára.

⁶ A fogyasztóvédelmi jogalkotás megindulásával összefüggésben lásd Eike von Hippel: Verbraucherschutz. Mohr, Tübingen 1986. 499. o., a fogyasztóvédelem történeti előzményeiről lásd Wolfgang Schuhmacher: Verbraucher und Recht in historischer Sicht. Staatsdruckerei, Wien 1981. 135. o.

hiánya miatt – *kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet* a termelőkkel, a kereskedőkkel, a szolgáltatókkal szemben. A fogyasztók állami védelmének okai között – egyebek mellett – a fogyasztók alulinformáltságát, meggondolatlanságát vagy a „másik oldal túlzottan domináns szerepét” hangsúlyozzák a szerzők, abban azonban egységesnek mutatkozik a szakirodalom, hogy a fogyasztók alárendelt szituációja igényli az állami többletvédelmet.⁷ Ez a felismerés alapozta meg a fogyasztóvédelem – mint a magánjogi jogviszonyokba történő állami beavatkozás – intézményesítését.⁸

Korszakunkban egyrészt érzékelhető a globalizáció számottevő hatása a gazdaság működésére⁹, másrészt – a technikai, műszaki és nem utolsósorban a jogi feltételek folyamatos módosulásával – érezhető a korábban megszokott passzív fogyasztói magatartás megváltozása.¹⁰ A piaci keretek között csupán az önmagáért tenni tudó, aktív fogyasztó képes „talpon maradni”, tekintettel a fogyasztók – fent említett – „hátrányos helyzetére”, amely a fogyasztók érdekeinek védelmében megköveteli az aktív(abb) állami beavatkozást a piacgazdaság viszonyaiba.

A fogyasztóvédelmet a a vázoltakkal összefüggésben a biztonság igénye teszi egyre hangsúlyosabb jogterületté. *A biztonság* – mint jogi érték – fogalma a legáltalánosabb megfogalmazás szerint a *veszély, fenyegetés, ártalom, károsodás, hátrány, félelem, ártalom hiányát*, illetve *az ezekkel szembeni hatékony védettséget, oltalmat* jelenti.¹¹ Megállapítható, hogy a munkanélküliség, a járványok, a terrorizmus és többek között a tömeges szerencsétlenségek elleni küzdelem mellett a fogyasztók életének, egészségének és biztonságának védelme is a biztonság jogi értéként történő manifesztálódásaként értelmezhető, így folytonos vizsgálatra és fejlesztésre szorul. Korszakunk nagy kilengésű ingáinak újszerű tartalmú pólusaiként állnak előttünk – egyebek mellett – a fogyasztóvédelem egyetemesedése, valamint különböző szeparációs, fragmentálódási folyamatok, amelyek kétségtelenül a posztmodernitás újraértelmezésére serkentik a politikai és társadalmi erőket.¹² Mindezekre tekintettel négy célkitűzés határozta meg az értekezés elkészítését.

1) A fogyasztói jogok főbb csoportjainak, jellegének és tartalmának feltárása

⁷ Vö. H. P. Westermann: Verbraucherschutz. In: Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts. Köln 1993. 66. o. és Wolfgang Faber: Elemente verschiedener Verbraucherbegriffe in EG-Richtlinien, zwischenstaatlichen Übereinkommen und nationalem Zivil- und Kollisionsrecht. ZEuP 1998. 6. sz. 854-982. o.

⁸ Ezzel összefüggésben lásd többek között Luszcz Viktor: Fogyasztóvédelem az Unióban. Cég és Jog 2002. 5. sz. 41-47. o.

⁹ A gazdaság globalizálódásáról lásd bővebben Prugberger Tamás: A globalizáció hatása a gazdaságra, valamint a foglalkoztatásra. Polgári Szemle 2012. 5-6. sz. elektronikus változata. http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=465 (2012.09.18.)

¹⁰ Vö. Fekete Orsolya: A fogyasztóvédelem aktuális kérdései. Magyar Közigazgatás 2005. 10. sz. 608-609. o.

¹¹ Erre tekintettel korszakunkban korparancsként fogalmazódik meg a kimerítően fel nem sorolható veszélyekkel szemben az összehangolt, együttes küzdelem folytatása, amelynek szerves része a veszélyt kiváltó okok feltárása, a hatékony védelmet szolgáló folytonos monitoring rendszer alkalmazása, a már bekövetkezett károsodások megszüntetése, valamint az olyan helyreigazító aktivitás, amely az újabb ártalmak elleni elhárító mechanizmusok gyarapítását is magában foglalja. A biztonság jogi értéként történő megjelenéséről bővebben ld. Ádám Antal: A biztonság az értékek között. Jura 2005. 1. sz. 33-34. o.

¹² Eme jelenségek között említhető meg többek között a környezetvédelmi, közlekedési, egészségvédelmi egységesedés, egységesülés és integráció folyamata, valamint az ezekkel mereven szembenálló fragmentálódás és szegregálódás. Vö. Ádám Antal: A posztmodernitás különös változatáról. JURA 2012. 1. sz. 8. o.

- 2) A fogyasztói jogok meghatározásának forrásai
- 3) A fogyasztóvédelem szervezetének és működési alakzatainak történeti, összehasonlító és de lege ferenda szempontú áttekintése
- 4) A fogyasztóvédelem jogérvényesítési rendszerének elemzése és értékelése

A fentiek alapján két irányban is indokolt a kutatási téma szűkítése. Egyrészt kifejezetten csupán a *fogyasztói jogok érvényesülésének közjogi kereteit* vizsgálom az értekezésben. Így nem kerül sor a fogyasztóvédelmi magánjog alakulásának bemutatására és értékelésére, mivel a fogyasztók (magánjogi) jogainak és érdekeinek körülhatárolása önálló értekezés tárgyát képezhetné. A fogyasztóvédelem magánjogi és közjogi összetevőinek, területeinek szabályozása (elhatárolása) nem tekinthető problémamentesnek a magánjogi dogmatikában sem, hiszen a fogyasztói szerződés ebben a tekintetben „kakukktójásnak” minősül.¹³ Ez a jelenség abban ragadható meg, hogy a felek gazdasági pozíciójától független egyenrangúságán alapuló általános szerződési jog elveivel ellentétben az a kiindulópont, miszerint a fogyasztó nem egyenrangú partnerként, hanem „gyengébb félként” vesz részt a jogviszonyban. Ebből következik, hogy a fogyasztóvédelmi magánjog egyoldalúan kógens, ellentétben a diszpozitivitás elvén nyugvó kötelmi joggal.¹⁴

Nem érintem továbbá valamennyi olyan közjogi intézmény működését sem, amelyben – akár csekély mértékben – megjelenik a fogyasztóvédelmi szerepkör. Tekintettel arra, hogy az Európai Parlament és a Tanács a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK irányelvét átültető magyar jogszabály¹⁵ három hatóság – a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, a Gazdasági Versenyhivatal, valamint a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete – között osztotta meg a hatáskört, indokoltnak tartom a kutatás határvonalait erre tekintettel is meghúzni. Célom a *fogyasztói jogok és a fogyasztóvédelem alapvető összetevői és megvalósulása elsődleges intézményi kereteinek feltárása és értékelő bemutatása*. Ezért a fogyasztóvédelem intézményrendszerét elemezve a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság és a Gazdasági Versenyhivatal működésére helyezem a hangsúlyt, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének tevékenységére pedig – mint a fogyasztók jogait speciális, pénzügyi tekintetben védő mechanizmusra – részletesen nem térek ki.

¹³ Ehhez ld. Vékás Lajos: Parerga. Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. HVG-Orac, Budapest 2008. 277-278. o.

¹⁴ Ez az alanyi szempontú megközelítés számos problémát vet fel a polgári jogi dogmatikában és a kodifikációban egyaránt, amit jól mutat az a tény, hogy a Code Civil máig nem fogadta el ezt a megközelítést.

¹⁵ 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról

II. Kutatási módszertan; az értekezés felépítése

Az értekezés *első fejezete* a fogyasztóvédelem gazdasági alapjait tárgyalja, a gazdaság és a közigazgatás összefüggésrendszerének összetevőit követően az egyes közgazdaság(elmélet)i irányzatok alapján helyezem el az állam fogyasztóvédelmi szerepvállalását a gazdaságpolitika tevékenységfajtái között, ennek alapján kirajzolódik az állam fogyasztókat védő szerepkörének szükségességére.

Az állami fogyasztóvédelmi politika *dinamikusan fejlődik*, amit két tendencia indukál: egyrészt a technikai és tudományos fejlődés, másrészt pedig a nemzetközi szervezetekhez, így különösen az Európai Unióhoz való tartozás ténye.¹⁶ A csatlakozás által az egész államszervezet törvényessége új, nemzetállam feletti dimenzióba került, hiszen a magyar közigazgatás immár nem csupán a hazai jogrend adta kereteket, hanem az Európai Unió jogrendjét is köteles figyelembe venni.¹⁷ *Önállónak* is tekinthető továbbá, hiszen új megvilágításba helyezi a piaci kapcsolatokat és az általános jogi kategóriák újraértékelésére készíti a jogalkotót, illetve a gyakorlati szakembereket egyaránt.¹⁸ Minthogy a fogyasztóvédelmi jog „örök mozgásban van”, a hazai rendszer összefüggéseinek és (ki)alakulásának tárgyalásánál elengedhetetlen az európai dimenzióinak érintése. Ebből kiindulva az értekezés *második fejezetében* mutatom be az Európai Unió (Európai /Gazdasági/ Közösség) fogyasztóvédelmi politikájának alakulását a Római Szerződéstől napjainkig, érintem továbbá azokat a nagy horderejű európai bírói ítéleteket, amelyek determinálták, előremozdították az uniós (és tagállami) fogyasztóvédelmi vonatkozású jogalkotást.

A fogyasztóvédelem alkotmányi alapjainak fontosságát felismerve a dolgozat *harmadik szerkezeti egységében* foglalkozom a jogállamiság és a fogyasztóvédelem összefüggéseivel, ezt követően – összehasonlító módszert alkalmazva – ismertetem a fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozását egyes európai államok és a magyar reguláció figyelembe vételével, mivel az intézményrendszer hatékonysága erőteljesen függ az alkotmányi alapoktól, nevezetesen attól, hogy az ország alaptörvénye és az alkotmányos jogszabályok milyen mértékben szabályozzák a fundamentális kérdéseket. E témakör elemzését indokolja az a tény, hogy bizonyos általános emberi jogokból – így az élethez és emberi méltósághoz való jogból, az egészséges környezethez való jogból, illetve a biztonsághoz való jogból – levezethetők a fogyasztók jogai, amelyek ebből fakadóan *derivált jogoknak tekinthetők*, amelyek – álláspontom szerint – érdemesek az alapvető jogként történő elismerésre. Ebben a fejezetben vizsgálat tárgyává teszem a korábbi alkotmányi regulációt,

¹⁶ A fogyasztóvédelmi jog tekintetében az Európai Unió egyre szaporodó irányelvi folyamatosan önrevízióra készítetik az egyes tagállamokat. Vö. Elissavet Kapnapouluo: Das Recht der mißbräuchlichen Klauseln in der Europäischen Union. Mohr, Tübingen 1997. 361. o.

¹⁷ Az uniós csatlakozás és a közigazgatás törvényessége közötti összefüggésekről bővebben lásd Torma András: A közigazgatás törvényessége, EU-csatlakozás. In: Csefkó Ferenc (Szerk.): Szamel Lajos Tudományos Emlékkülés. A „Jövő Közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs 2000. 243-244. o.

¹⁸ Vö. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelem múltja, jelene és jövője a fogyasztóvédelmi törvény tükrében. In: Fogyasztóvédelmi Kódex. Budapest 1998. 15. o.

elemzem az Alkotmánybíróság ítélkezési tevékenységét, valamint érintem Magyarország Alaptörvényének a tárgykörhöz kapcsolódó rendelkezéseit.

Értekezésemben vizsgálom a fogyasztók jogainak érvényesülését biztosító *jogi szabályozást* és a végrehajtására létrejött *szervezeti rendszert*. Ezt két okból tartom indokoltnak: egyrészt a jogvédelmi intézményekhez érkező megkeresések és panaszok nagy volumene azt is jelzi, hogy hatékonysági deficitben szenved a fogyasztók védelmének hazai rendszere; másrészt megfogalmazódik olyan szakirodalmi vélemény is, amely szerint „az állam a fogyasztóvédelemben kevés területen tudna többet nyújtani”.¹⁹ Egyértelmű, hogy a helyzet megítélése ennél összetettebb, hiszen kétségtelenül komoly előrelépések figyelhetők meg a fogyasztóvédelmi szabályozásban, az is nyilvánvaló azonban, hogy a rendszer még tökéletesíthető. E felismerésből kiindulva tűztem célul, hogy feltérképezzem a fogyasztóvédelem rendszerének hiányosságait, valamint javaslatokat fogalmazzak meg annak továbbfejlesztésére.

Kiemelhető, hogy a „több lábon álló”, a pluralitás elvét kifejezésre juttató intézményrendszer képes csupán hatékony védelmet biztosítani a fogyasztók számára. E logikát követve a dolgozat *negyedik fejezetében* történeti nézőpontot is alkalmazva térek ki a fogyasztóvédelmi intézményrendszer bemutatására és értékelésére, közelebbről a szervezeti-működési zavarok lehetséges okainak kiemelésére. E körben a fogyasztók védelmének állami, helyi önkormányzati és „civil” szereplői képezik vizsgálat tárgyát.

Nem csupán a fogyasztóvédelmi joganyag tekinthető heterogénnek, *összetett, plurális azoknak a szervezeteknek és szerveknek az összessége* is, amelyek tevékenységében megjelenik a fogyasztók védelmének biztosítása. A fogyasztóvédelmi joganyag összetettsége és különösen a versenyjoggal való szoros kapcsolata miatt nem csupán a kifejezett fogyasztóvédelmi igazgatás részét képező közigazgatási szervek vesznek részt e tevékenységben, hiszen a fogyasztók megtévesztését is magában foglaló kereskedelmi gyakorlatot folytató vállalkozásokkal szemben – egyebek mellett – a gazdaságigazgatás szereplői is hivatottak a fogyasztók (közvetett) védelmére.²⁰ Ebből fakad, hogy nem csupán a „fogyasztóvédelmi igazgatást”, hanem a versenyhatóság működését is vizsgálom a fogyasztói jogok érvényesülésével összefüggésben.

A közigazgatási jog szerepe a fogyasztóvédelem területén nem más, mint a fogyasztó jogainak védelme, a garanciarendszer kiépítése jogi normák segítségével. A fogyasztóvédelem feletti *állami felügyelet* kiemelkedő jelentőségű abból a szempontból, hogy a korábban anyagi fogyasztóvédelmi jogként említett normák valóban érvényesüljenek, ezek realizálását hivatott biztosítani a – szintén közigazgatási normák által szabályozott – fogyasztóvédelmi intézmény- és jogérvényesítési rendszer, amelynek stabil struktúrája és – ezzel egy időben – a követelmények által indukált folyamatos fejlesztése elengedhetetlen. Az értekezés *ötödik szerkezeti egységében* a fogyasztói jogok érvényesítésének rendszerével

¹⁹ Vö. Nemeshegyi Benjámín: A fogyasztóvédelem intézményrendszere és a fogyasztóvédelem fejlődésének új irányai Magyarországon. In: Rixer Ádám (Szerk.): Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére. KGRE ÁJK, Budapest 2012. 135. o.

²⁰ A fogyasztóvédelem és a versenyjog kapcsolatáról lásd N. Reich: Diverse approaches to consumer protection philosophy. Journal of Consumer Policy 1991. 14. sz. 261. o.

foglalkozom, ebben a körben a panaszeljárást, az alternatív vitarendezési eszközök alkalmazásának lehetőségét, valamint a bírósági igényérvényesítést témakörét elemzem. Valamely jogterület tudományos igényű vizsgálata megköveteli az *alapfogalmak precíz meghatározását*, ezáltal a jogterület körülhatárolását. Közel sem tekinthető azonban egységesnek a szakirodalom a fogyasztóvédelmi jog funkcióját és fogalmát illetően. A fogyasztóvédelmi tevékenységben testet öltő állami szerepvállalás kiindulópontjában egyetértenek az egyes szerzők, annak módja és rendeltetése szempontjából azonban két eltérő felfogás között tehető különbség.

A *Ralph Nader* nevéhez köthető „elidegeníthetetlen fogyasztói jogok elmélete” abból indul ki, hogy az állam feladata a fogyasztónak – mint a piaci viszonyok áldozatának – jogi eszközökkel történő védelme. Ez a felfogás erőteljes állami beavatkozást jelent a magánjogi jogviszonyokba egy hátrányos helyzetű réteg – a fogyasztók – érdekében, amely egyrészt a dinamikus gazdaság- és jogpolitikát, másrészt a protektív jogalkotást feltételez. A másik – *Thierry Bourgoignie* nevével fémjelzett – irányzat szerint nem a fogyasztók szó szoros értelmében vett védelme, hanem a jogi segítségnyújtás biztosítása a fontos.²¹ Ebből következik, hogy ez a felfogás az aktív, cselekvőképes fogyasztó számára a cselekvési feltételek megteremtésében látja a fogyasztóvédelem feladatát, amely nem annyira beavatkozó jellegű, inkább széles körű és komplex fogyasztóvédelmi politikának teremtheti meg az alapjait.

Eltérő felfogások kristályosodtak ki a témával foglalkozó szerzők munkásságában a fogyasztóvédelem (fogyasztóvédelmi jog) fogalmával összefüggésben is. A *normativista felfogás* hívei szerint a fogyasztóvédelmi jog a fogyasztással, illetve a fogyasztás érdekében keletkező jogviszonyokat szabályozó normák összességéként határozható meg. Mások arra az álláspontra helyezkednek, hogy a fogyasztóvédelem célja a fogyasztók védelme, számukra teljes körű tájékoztatás biztosítása, valamint magatartásuk racionalizálása.²² Az *ún. protektionista elmélet* hívei pedig a fogyasztók jogi eszközökkel történő védelmét biztosító jogi normák összességében tartják körülhatárolhatónak a fogyasztóvédelmi joganyagot. Az ismert fogalmi megközelítések alapján – egyetértve Fazekas Judittal – azok szintetizálásaként fogyasztóvédelmi jog alatt a fogyasztáshoz kapcsolódó jogi normák összességét, beleértve a fogyasztók kifejezett védelmét szolgáló preventív és korrekatív jogorvoslati szabályokat értem.²³

²¹ Vö. T. Bourgoignie: *Elements pour une theorie du droit de la consommation* 1988. Ebben a megközelítésben nem is fogyasztóvédelmi politikáról, hanem a fogyasztói érdekek támogatásának politikájáról helyes beszélni.

²² Vö. G. Cas – D. Ferrier: *Traité de droit de la consommation*. Paris 1986. 7. o. Ez a megközelítés olvasható ki Balogh Virág, Kaszainé Mezei Katalin, Pázmándi Kinga és Závodnyik József definíciójából is. Vö. Balogh Virág – Kaszainé Mezei Katalin – Pázmándi Kinga – Závodnyik József: *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*. HVG-Orac, Budapest 2010. 22. o.

²³ Vö. Fazekas Judit: *Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995. 75. o.

III. A kutatás főbb eredményei

1. A fogyasztóvédelem jogi szabályozása

A fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozásával összefüggésben kiemelendő, hogy komoly előrelépés²⁴ a magyar Alaptörvény ama jellemvonása, hogy megemlíti a fogyasztóvédelmet. Ahhoz azonban, hogy a szűkszavúra sikeredett rendelkezések a fogyasztóvédelem korszerű alkotmányi szabályozását adják, álláspontom szerint szükséges lenne a részletszabályokat tartalmazó törvény megalkotására utalni. *Előnyös, de nem elégséges a hatályos szabályozás*, hiszen vannak még pontosításra váró kérdések.

- 1) A vizsgált országok alkotmányi szabályozásaiból levonható következtetések akceptálása és az alkotmánybírói gyakorlat bátorítása érdekében korszerű megoldás lenne, ha szerepelne *konkrétan meghatározott állami feladatként* a fogyasztóvédelem tárgyköre az Alaptörvényben, valamint megjelenének *az ún. fogyasztói alapjogok is a szabályozásban*.²⁵ Ennek két vonatkozásban is pozitív következménye lenne: egyrészt jobban orientálná az ágazati jellegű jogalkotást a konkrét fogyasztói „jogok” regulálását illetően; másrészt pedig – alapvető jogokról lévén szó – alkalmazható lenne az alapjogvédelem rendszerébe tartozó jogintézmények igénybe vétele eme jogok megsértése esetén.²⁶
- 2) Viszonylag későn kezdett el kialakulni a fogyasztóvédelmi intézményrendszer, amelynek okai között fontos helyet foglalt el az alkotmányi szintű szabályozás teljes hiánya. A fogyasztóvédelmet realizáló szervek közé – amelyekre vonatkozóan a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény tartalmaz rendelkezéseket – tartoznak az állami szervek mellett a helyi önkormányzatok és a fogyasztói érdekvédelmet ellátó társadalmi és civil szervezetek is. Ennek megfelelően felfogásom szerint az *Alaptörvénynek a Kormányra és a helyi önkormányzatokra vonatkozó rendelkezései is érinthetők* a továbbfejlesztés keretében. A hatályos szabályozásból kiolvasható, hogy a fogyasztóvédelem nem kifejezetten önkormányzati feladat, azt a jogalkotó az államigazgatás területi és központi szintjén kívánja csupán értelmezni. Mellőzhetetlen azonban érdemi feladatokat utalni a helyi önkormányzatok hatáskörébe a fogyasztóvédelemmel és a fogyasztói jogérvényesítéssel összefüggésben, ami azonban feltételezi az intézményi, tárgyi és

²⁴ Önmagában kiemelendő az a tény, hogy az Alaptörvény említést tesz a fogyasztók jogainak védelméről, hiszen az idézett rendelkezésből értelmezéssel sok minden levezethető.

²⁵ Így – egyebek mellett – a jó minőségű áruhoz, a tájékoztatáshoz, az egészség és biztonság védelméhez, a kárigény érvényesítéséhez, az oktatáshoz és a gazdasági érdekek védelméhez való jogot.

²⁶ A korábbi Alkotmány e körbe vonható, de talán legtöbb értelmezési problémát fölvető 70/K. § teljes körű és részletes értékelését az Alkotmánybíróság – bár több határozatában is érintette – mindmáig nem végezte el. Azokban a döntésekben – közelebről a 40/1993. (VI. 30.), a 46/1994. (X. 21.), valamint a 19/2004. (V. 26.) AB határozatokban – amikor foglalkozott az említett alkotmányi szakasz tartalmával, inkább szűkítette és nem általános (hatásköri) szabályként fogta fel azt. Erről lásd bővebben Drinóczi Tímea: Gazdasági alkotmány és gazdasági alapjogok. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 114-116. o.

személyi feltételek biztosítását is annak érdekében, hogy a helyi önkormányzatok a fogyasztóvédelmi intézményrendszer érdemi szereplőivé válhassanak. Az Alaptörvény nem szól az önkormányzatok feladatairól, a tárgykör regulálását a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvényre bízta. Ennek fényében indokolt volna kötelező önkormányzati feladatként meghatározni a fogyasztók életének, egészségének és biztonságának védelmét.

- 3) A szakirodalomban egyre gyakrabban vetődik fel annak lehetősége, hogy a fogyasztóvédelem állami intézményrendszerébe *tartozzon bele az alapvető jogok biztosa által realizált jogvédelem is.*²⁷ A vonatkozó tételes jogi szabályozás ismertetését mellőzve jelzem, hogy a fogyasztói jogsértések esetén az ombudsmanhoz forduló polgárok nagy számából az a társadalmi értékítélet is kiolvasható, hogy a fogyasztók a speciálisan fogyasztóvédelmi jogérvényesítési eszközöket nem tartják kellően hatékony instrumentumoknak. Van olyan, ezzel ellentétes felfogás is, amely szerint nem kívánatos több „külön” biztos intézményesítése, hiszen ebben az esetben nehezebben lenne elérhető az, hogy az érintett (alkotmányos) jogok terjedelmének, korlátainak megállapítása a többi alkotmányos jog hasonló összetevőivel összhangban történjék.²⁸ Úgy vélem azonban, hogy a nyilvánosság elvének széleskörű realizálása érdekében kívánatos lenne a fogyasztóvédelemben az alapvető jogok biztosának közreműködése. E jogintézmény alkalmazhatóságának feltétele azonban a többi igénybe vehető eszköztől eltérő jogosítványok széles körű biztosítása és a fogyasztói jogok alapvető jogként történő meghatározása.
- 4) A fogyasztóvédelem európai alakulásáról megállapítható, hogy hosszú utat járt be az uniós szintű politikai és jogi gondolkodás fejlődése a fogyasztóvédelem területén, az eme területet jellemző dinamizmus miatt pedig még sok feladat áll az Európai Unió döntéshozói és a tagállamok előtt egyaránt. Látható egyrészt az a tendencia, amely fokozatosan *horizontális politikává formálta a fogyasztóvédelmet.* Ennek az ad jelentőséget, hogy – eltérően az EU más szakpolitikáitól – nem csupán az adott ágazatra vonatkozó normák, politikák megalkotásánál irányadó a fogyasztóvédelem szempontjainak érvényesítése, azokat valamennyi Uniós területen szem előtt kell tartani. Ez az uniós álláspont jól illeszkedik a fogyasztóvédelem tárgykörét képező életviszonyok összetettségéhez.
- 5) Az Európai Unió Bírósága *több vonatkozásban is vizsgálta a fogyasztóvédelmet.* Egyes ügyek a fogyasztói jogviszony természetével foglalkoztak, később az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának korlátozása által került új megvilágításba ún.

²⁷ Ezzel összefüggésben lásd többek között Fekete Orsolya: i. m. 618-619. o. valamint Német Anita: Vítarendezés a fogyasztóvédelemben. In: Fogyasztóvédelmi Kódex. Budapest 1998. 102. o.

²⁸ Ezt az álláspontot képviseli egyebek mellett Varga Zs. András is. Vö. Varga Zs. András: A magyar ombudsmani intézményrendszer továbbfejlesztéséről. In: Chronowski Nóra – Petrétei József (Szerk.): Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs 2010. 433. o.

iratlan kimentési okként a fogyasztóvédelmi témakör, az újabb döntések pedig az uniós és a tagállami fogyasztóvédelem kollízióját érintették. A történeti áttekintésből is kiviláglik, hogy a fogyasztóvédelmi felfogás szoros összefüggésben van az EU működésében betöltött szerepével, hiszen a Maastrichti szerződést megelőző korszakban inkább az alapszabadságokkal összefüggésben került terítékre a fogyasztóvédelem, míg 1992 után – amikortól kezdődően uniós politikaként szerepel az Európai Unióról szóló szerződésben e terület – már a fogyasztóvédelem uniós és tagállami megvalósítása közötti összhangot is vizsgálta a testület.

- 6) Érzékelhető, hogy *folyamatosan változnak azok a területek, amelyeket az Unió fogyasztóvédelmi politikájának érintenie kell*. Jól mutatja e területnek a folyamatos bővülését Az Európai Parlament és a Tanács 2000. június 8-i, a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelve is, amelyben hangsúlyozottan jelenik meg a fogyasztók tájékoztatáshoz való jogának biztosítására hivatott garanciák kiépítése. A fogyasztókat érintő információ biztosításának fontosságát jelzi az ECC-Net hálózat is,²⁹ amely az információhoz való hozzájutást biztosítva a fogyasztók bizalmának növelését tűzi ki célul. Kétségtelen, hogy – követve a korszakunkban érzékelhető technikai és tudományos fejlődést – újabb és újabb tárgyköröket érint az uniós jogalkotás, ami a hatályos szabályozás kiegészítésére és korrekációjára ösztönzi a tagállami jogalkotó szerveket is.
- 7) Tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelem igen sok tárgykört érint, az uniós szintű jogalkotásnak is komplex módon, így *versenyjogi, közegészségügyi, élelmiszerbiztonsági és egyéb vonatkozásokban is regulálnia kell a piaci viszonyokat*, a fogyasztók és a vállalkozások közötti egyensúly kialakítása érdekében. Példának okáért a fogyasztók jogairól szóló irányelv³⁰ két szempontból is kiemelkedő jelentőségű a fogyasztóvédelemben. Egyrészt rögzíti, hogy az irányelvben foglaltakhoz képest sem szigorúbb, sem enyhébb tagállami szabályok fenntartására, vagy bevezetésére nincs lehetőség miközben e főszabály alól maga az irányelv határoz meg több kivételt. Másrészt egyértelmű, hogy sor kerül az implementálás által számos, a fogyasztóvédelmi anyagi jog körébe tartozó hazai rendelkezés lényeges módosítására.³¹ A fogyasztók tájékoztatásához való joga tekintetében

²⁹ Ennek célja, hogy növelje a fogyasztói bizalmat azáltal, hogy felvilágosítja a polgárokat a fogyasztóként őket megillető jogokról, és egyszerű jogorvoslati lehetősége biztosít határon átnyúló ügyekben. A Bizottság a tagállamokkal közösen társfinanszírozza és irányítja ezt a hálózatot, és központokat hoz létre az egyes tagállamokban.

Az ECC-Netről bővebben lásd: http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/webcenters_en.htm (2012.08.04.)

³⁰ Az EURÓPAI PARLAMENT és a TANÁCS 2011. október 25-én megalkotott 2011/83/EU irányelve a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

³¹ Vö. Tárczy Edit Zsuzsanna: Milyen változásokat hoz a fogyasztók jogairól szóló irányelv (a tájékoztatás és az elállás vonatkozásában)? Fogyasztóvédelmi Szemle 2012. 2. sz. elektronikus változata. http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/kilato/fogyasztoi_iranyelv/ (2012.08.20.)

többletkötelezettségeket határoz meg az irányelv a vállalkozásokra nézve a hatályban lévő hazai szabályokhoz képest. Például a nem távollévők közötti szerződéseknél rögzíti a direktíva, hogy a szerződés és az ajánlat mindaddig nem köti a fogyasztót, amíg a kereskedő nem ad közérthető és egyértelmű tájékoztatást – egyebek mellett – az áru lényeges tulajdonságairól, a kereskedő azonosító adatairól vagy a szerződés időtartamáról. A távollévők közötti szerződéseknél szintén a tájékoztatási kötelezettség szélesítése olvasható ki az elfogadott uniós normából, hiszen a kereskedő e-mail elérhetőségére, telefonszámára, valamint az ár számításának módjára is ki kell terjednie a fogyasztók irányában megvalósuló tájékoztatásnak.³²

- 8) Az *Alapjogi Chartával összefüggésben* három kérdéskörre kívánom a figyelmet ráirányítani. Egyrészt előrelépés, hogy a Charta az Európai Unió általános alapelveiként fogadja el a felsorolt alapvető jogokat, beépítve az unió „talapzatába” az emberi jogi vonatkozásokat. Másrészt a Lisszaboni Szerződés jogi kötőerővel ruházta fel az Alapjogi Chartában foglaltakat, ezáltal a felsorolt elvek és jogok követelményként jelennek meg mind az uniós intézmények, mind a tagállamok tekintetében. Korszerűnek tekinthető a szabályozás abból a szempontból is, hogy – az Európai Unió kiindulópontját jelentő gazdasági integrációt továbbgondolva – az emberi jogi vonatkozást (is) hangsúlyozza a piacra és a szociális államra gyakorolt hatások mellett.³³ Megállapítható, hogy a Charta az alapjogok korszerű katalógusát adja, amelyek egységbe foglalása és kötelező erővel való felruházása újszerű az EU eddigi történetében. A fogyasztóvédelem tárgykörében kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető a Chartának az az előírása, amely szerint az „*Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét*”. Ebből kiolvasható, hogy az alapjogi katalógusban történő szabályozás által nem fogyasztói alapjogok kerültek deklarálásra, hanem uniós alapkötelezettségként határozta meg a Charta az Unió számára a fogyasztóvédelmet. A Charta egyéb rendelkezései – így különösen az egészségvédelmet reguláló 35. cikk, valamint a környezetvédelem tárgykörének determináló jellegű szabályozását adó 37. cikk – kifejezik a fogyasztóvédelem és a fogyasztók egészségének, életének és biztonságának összefüggéseit, ami komplex uniós fellépést igényel, amely követelménynek megfelel a fogyasztóvédelem horizontális politikaként történő megközelítése.
- 9) Nem tekinthető problémamentesnek az *uniós szintű fogyasztóvédelmi joganyag alkalmazása* sem. A Bizottság – éves jelentéseiben – már többször hívta fel a figyelmet a fogyasztók védelmét garantálni hivatott uniós jogi aktusok alkalmazásával kapcsolatos anomáliákra. Az uniós jog alkalmazásának ellenőrzéséről szóló 22. éves jelentésben – egyebek mellett – rámutat a Bizottság arra, hogy a

³² Az irányelv elérhető az alábbi linken:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:HU:PDF> (2012.08.20.)

³³ Vö. J. Morijn: Balancing Fundamental Rights and Common Market Freedom in Union law: Schmidberger and Omega in the Light of the European Constitution. *European Law Journal* 2006. 15. o. és O. Cherednychenko: EU Fundamental Rights, EC Freedoms and Privat Law. *European Review of Private Law* 2006. 23. o.

vonatkozó joganyag átültetésének be nem jelentése, az átültetés elmaradása vagy annak hibás teljesítése miatt több száz (2004-ben 475) eljárás megindítására került sor az általános termékbiztonságról, a dohánytermékekre vonatkozó szabályozásról vagy éppen a fogyasztókkal kötött tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv nem megfelelő implementálása miatt.³⁴ Mindezek mellett azonban előrelépésnek tekinthető az Unió fogyasztóvédelmi tárgyú jogalkotó tevékenysége, hiszen egyes államokban főleg az EU-tagságból folyó kényszernek „köszönhetően” születtek meg a fogyasztók (általános) védelmét biztosító tagállami jogi normák.

2. A fogyasztóvédelem intézményrendszere

Dolgozatomban bemutatom a fogyasztóvédelem igazgatásában részt vevő állami szervek felépítésében, feladat- és hatáskörében bekövetkezett változtatásokat, valamint a működésükkel kapcsolatban felvetődő alapvető kérdéseket, problémákat. Az alábbiakban azokat a koncepcionális változtatásokat (is) igénylő fejlesztési lehetőségeket jelzem, amelyek által a hazai fogyasztóvédelmi intézményrendszer hatékonyabbá tehető.

- 1) A fogyasztóvédelmi intézményrendszer továbbfejlesztésekor eldöntendő kérdés mindenekelőtt a *szervezeti forma*, közelebbről az, hogy – a központi szinten kiépített, a miniszternek alárendelt szerv mellett – területi szinten dekoncentrált szervként, a jelenlegi szabályozást fenntartva a megyei (fővárosi) kormányhivatalba integrált szakigazgatási szervként avagy a számos országban érvényesülő modellt követve nagyobb önállóság mellett képzelel el a jogalkotó a fogyasztóvédelem igazgatását. Megjegyzendő, hogy a területi államigazgatás szervezeti formáját tekintve napjainkban csupán elvétve találhatók olyan megoldások, hogy e feladatokat általános hatáskörű területi hivatal látja el, inkább jellemző az, hogy az egyes ágazatok saját szerveikkel vannak jelen területi és települési szinten egyaránt.³⁵ A francia közigazgatási szervezetrendszerben ún. független igazgatási szervként, relatíve autonóm keretek között működik a Fogyasztóvédelmi Tanács a központi szervek rendszerében³⁶, autonóm jogállást élvez ezen kívül az osztrák Szövetségi Versenytanács és Versenyhivatal, valamint az olasz Piac- és Versenyhivatal is. Nehéz egyértelműen állást foglalni abban a kérdésben, hogy mely szervezeti forma mellett működtethető a legmegfelelőbb a fogyasztóvédelem állami intézményrendszere. A korábbi évek (évtizedek) tapasztalataiból azonban néhány következtetés levonható, amely által orientálható a struktúra jövőbeli átalakítása is. Nyilvánvaló a területi államigazgatás egységesítésére törekvő jogalkotói szándék, amely leginkább a megyei és fővárosi kormányhivatalok felállításakor kristályosodott ki, ennél fogva a különálló dekoncentrált szervként való szabályozásra nem mutatkozik sok realitás. Kevés

³⁴ COM(2005) 570 végleges

³⁵ Vö. Balázs István: A központi szint alatti közigazgatás egyes EU-tagállamokban. In: Lőrincz Lajos (Szerk.): Közigazgatás az Európai Unió tagállamaiban. Unió Kiadó, Budapest 2007. 408. o.

³⁶ A francia önálló közigazgatási szervek jogállásához lásd Walter Cairns – Robert McKeon: Introduction to French Law. Cavendish Publishing Limited, London 1995. 128-130. o.

pozitívum hozható fel azonban az általános területi államigazgatási szerv szakigazgatási szerveként működő struktúra mellett sem, amint erre az ún. „osztott irányítás” korszakát vizsgálva az értekezésben részletesen kitérek. Ebben a vonatkozásban tehát az ún. autonóm jogállás jelentheti az egyik fejlesztési utat, ami – mint a Gazdasági Versenyhivatal esetében látható – nem idegen a gazdasági közigazgatás területén. Ennek a megoldásnak kedvező hatása lenne a szervezeti önállósodás, valamint az ún. soft law normák megalkotása irányában is.³⁷

- 2) A versenyjog és a fogyasztóvédelem *német szabályozásából* kiolvasható, hogy alapvetően polgári jogi szankciórendszer által látja a jogalkotó biztosítottak a versenytársak és a fogyasztók (közvetett) védelmét a tisztességtelen piaci magatartással szemben. Kétségtelen előnye a regulációnak, hogy – kereskedelmi jogias szemléletéből fakadóan – magánjogi eszközöket biztosít a károsultak számára, a polgári bírósági eljárások keretében pedig megfelelőnek látszó garanciákat épített ki a gyors és hatékony jogérvényesítés realizálása érdekében. *A magyar szabályozás* ezzel szemben már kevésbé következetes, hiszen bizonyos jogellenes magatartások tekintetében a polgári bíróságok, míg más cselekmények esetén a versenyhatóság számára ad eljárási lehetőséget és kötelezettséget, tovább árnyalja a képet a versenyhatóság által indítható per jogintézménye. Tekintettel arra, hogy a törvény rögzíti, hogy eme eljárás nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy igényét a polgári jog szabályai szerint érvényesítse, indokolt lenne kettéválasztani a versenyjogi kérdésekben lefolytatandó bírósági eljárásokat. Álláspontom szerint a GVH által indítható perek és a versenyhatóság döntésének bírósági felülvizsgálatát a jövőben kialakítandó közigazgatási és munkaügyi bíróságok hatáskörébe lenne célszerű utalni, míg a bírósági hatáskörbe tartozó versenyjogi eljárások megmaradhatnának a rendes (polgári-gazdasági) bírói fórumok oldalán annak érdekében, hogy a közjogi jellegű rendelkezések betartása felett ne polgári bírói fórumok mondjanak ítéletet. További megoldandó kérdés a fogyasztói igények bírósági érvényesítése szempontjából a hatékonyság és a gyorsaság garantálása speciális eljárási jogintézmények kiépítésével.
- 3) Pontosításra vár a *Kormány konkrét szerepe* a fogyasztóvédelem intézményrendszerének kialakításában és irányításában arra is tekintettel, hogy az Fgytv. nem teszi ezt egyértelművé. Közvetetten – a központi hivatalokra és a minisztériumokra vonatkozó tételes jogi szabályozásból – ma is levezethető az alapvető struktúra, indokolt lenne azonban kógens, felelősségi alakzatot is kifejezésre juttató szabályozásban utalni az irányítási, felügyeleti és ellenőrzési jogkörök címzettjeire.
- 4) Alapvetően nem jogi, hanem jogpolitikai kérdés, hogy *mely minisztérium legyen a fogyasztóvédelem ágazati főhatósága*. Erre azért van szükség – ahogy erről fentebb

³⁷ Jelzem, hogy a GVH „saját maga” jogosult e normákat megalkotni, míg az NFH eljárására nézve még mindig nem került kibocsátásra a bíróságok kiszabását reguláló miniszteri utasítás.

már volt szó –, hogy kerüljön kijelölésre a fogyasztóvédelem kiindulópontja és megközelítése a konkrét jogalkotói lépések orientálása érdekében. E helyütt csupán kiemelem, hogy az igazságügyért (is) felelős miniszter lehetne az ágazat gazdája.

- 5) A *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságot* illetően az egységes törvényi szabályozás mellett szólnak meggyőzőnek tűnő érvek a mai állapotok szabályozási módja helyett.³⁸ E helyütt csupán két kérdést érintek: a hatósági szerződéseket, valamint a hatáskör-telepítést. A hatáskör azért igényel (újra)szabályozást, mert a hatályos reguláció sajátossága miatt nem érvényesül maradéktalanul az érdemi jogorvoslathoz való jog az NFH eljárásában. A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról szóló 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rend. 8. § (1)-(2) bekezdése értelmében közigazgatási hatósági ügyekben a megyei felügyelőségek járnak el első fokon, e döntések elleni fellebbezéseket pedig az NFH bírálja el másodfokon. Azokban az ügyekben azonban – így egyebek mellett a földgázellátással, a villamosenergia-ellátással, valamint a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen piaci magatartással kapcsolatban – az NFH jár el közigazgatási hatóságként, ami kizárja e döntések érdemi megtámadását. Álláspontom szerint valamennyi fogyasztóvédelmi közigazgatási hatósági ügyet a felügyelőségek hatáskörébe lenne célszerű utalni, amelyeket másodfokon az NFH bírálhatna felül.
- 6) Kiemelendő a hatóság szemlélet érzékelhető háttérbe szorulásának manifesztálódásaként értelmezhető „hatósági szerződés” intézménye is. Egyrészt indokolt az elnevezésbeli különbségek (hatósági szerződés, kötelezettség-vállalás) közötti összhang megteremtése, amely véget vethetne a jogalkalmazási gyakorlatban érezhető bizonytalanságnak.³⁹ A tartózkodó gyakorlat mögött az a felfogás is meghúzódik, hogy a hatóság „emberei” nem akarják elveszteni látszólagos fölérendeltségüket és nem akarnak a vállalkozások számára „nyertes pozíciót” biztosítani.⁴⁰
- 7) Álláspontom szerint *érdemi feladatokat kell utalni a helyi önkormányzatok hatáskörébe* a fogyasztóvédelemmel és a fogyasztói jogérvényesítéssel összefüggésben, ami azonban feltételezi az intézményi, tárgyi és személyi feltételek biztosítását is. Ennek keretében korszerű lenne kötelező települési önkormányzati feladatként meghatározni a fogyasztók életének, egészségének és biztonságának védelmét.

³⁸ Jelenleg törvény szól a Hatóság eljárásáról, kormányrendelet határozza meg azonban a szerv felépítésére és működésére vonatkozó konkrét szabályokat.

³⁹ Jól mutatja a jogintézmény alkalmazásával kapcsolatos ellenérzéseket az a tény, hogy 2008 és 2011 között nagyjából 15 kötelezettség-vállalás született a GVH eljárásában, míg hatósági szerződés megkötésére nem került sor az NFH előtt folyó egyedi ügyekben.

⁴⁰ Erre a jelenségre mutat rá Fekete Orsolya is. Vö. Fekete Orsolya: A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein, kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire. Szeged 2011. 197. o.

- 8) Megfontolandó megoldásnak mutatkozik kötelező jelleggel szabályozni és érvényesíteni a *helyi önkormányzatok és a különböző önszerveződő közösségek közötti együttműködést*. Ennek megfelelően érdemi részvételt biztosító (eljárási) jogosítványokat (rendeletalkotási eljárás kezdeményezése, felszólalási- és tanácskozási jog, stb.) kell a szabályozásba beépíteni.
- 9) A települési önkormányzatok oldalán nem teremtette meg a korábbi szabályozás a fogyasztóvédelemben történő érdemi közreműködést. Ezzel összefüggésben két fejlesztési útra kívánom a figyelmet ráirányítani. Egyrészt indokolt lenne a *helyi önkormányzatok – jelenleg elhanyagolható jelentőségű – részvételének erősítése a békéltető testületek működésében*. Eme, a kereskedelmi és iparkamarák mellett működő szervezések előtt a fogyasztók által kezdeményezett jogviták jelentős része lezárul vagy a polgári bíróságok döntenek el a fogyasztói jogvitákat. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a helyi jellegű fogyasztóvédelemben a helyi közigazgatás formálisan nem vesz részt. Az önkormányzatok által megtestesített közhatalom birtokában hozott döntések kikényszeríthetősége és számos, az önkormányzatok (hatósági) döntéseire irányadó eljárási rendelkezés alkalmazhatósága⁴¹ pozitív irányba mozdíthatná el a fogyasztók védelmét. Nyugat-Európában több állam joga is ismeri – egyebek mellett – az ún. fogyasztói támogatást biztosító programokat. Bár ezek megítélése változónak tekinthető, a magasabb szintű állampolgári részvételt biztosító kategóriának minősíthető abban az esetben, ha ezt követően érdemi orvoslást nyer a fogyasztó panasza.⁴² A jogalkotónak új alapokra kellene helyezni ezen túlmenően a *fogyasztóvédelmi hatóságok és az önkormányzatok közötti kapcsolatrendszer* is. Érdemes lenne ügyféli jogállást biztosítani a helyi önkormányzat képviselő-testületének a fogyasztóvédelmi hatóság eljárásában annak érdekében, hogy a testületek felkérésére végzett vizsgálatokat ne az esetlegesség és az informáltság jellemezze, ezáltal hatékony jogosítványokhoz jutna a helyi önkormányzat a fogyasztók jogainak érvényesítése érdekében.⁴³
- 10) A fogyasztók érdekeinek védelmét ellátó civil szervezésekkel összefüggésben indokolt a *finanszírozás részletes és érdemi működést lehetővé tevő szabályozása és olyan jogosítványok garantálása* ezeknek a szervezeteknek, amelyek révén biztosított lehet az effektív fogyasztóvédelmi tevékenység realizálása. Utóbbi jogosítványok körében – egyebek mellett – a jogszabály-kezdeményezési jog széles körű garantálására és – a szervezeti és működési szabályzatokban konkretizált – érdekartikulációs eljárási lehetőségekre lehet utalni. Mivel számos államban

⁴¹ Többek között a hatósági döntések végrehajthatóságára, a kézbesítési vélelemre vagy a jogorvoslati rendszerre érdemes gondolni.

⁴² Vö. Józsa Zoltán: Önkormányzati szervezet, funkció, modernizáció. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006. 51. o.

⁴³ Elengedhetetlen, hogy a fogyasztóvédelmi hatóságok kötelesek legyenek teljesíteni a helyi önkormányzatok képviselő-testületeinek kezdeményezéseit.

átruházott állami feladatot is elláthatnak a fogyasztói jogérvényesítést célul tűző társadalmi szervezetek, így „kvázi” közigazgatási szervként való funkcionálásuk sem lenne példa nélküli.⁴⁴ Ugyancsak megfontolandó a konzultatív vagy jogszabály-előkészítő funkció biztosítása az említett szervezetek számára, amelyben az állami elismerés juttatható markánsan kifejezésre.⁴⁵

3. A fogyasztóvédelem jogérvényesítési rendszere

A fogyasztóvédelem jogérvényesítési rendszerének vizsgálata alapján látható, hogy abból a tendenciából, miszerint kis számban fordul elő a fogyasztói jogok peres úton történő érvényesítése, kiolvasható az a társadalmi értékítélet, hogy a bírói úton történő jogvitarendezést a *polgárok nem tartják megfelelő lehetőségnek*. Rögzíthető azonban az is, hogy léteznek olyan extrajudiciális jogérvényesítési mechanizmusok, amelyek alkalmasak lehetnek a fogyasztói jogok hatékony érvényesítésére, napjainkban azonban ezek tömeges igénybevételéről sem beszélhetünk.

A szakirodalomban az az álláspont látszik kikristályosodni, hogy a vizsgált instrumentumok ritka igénybevétele mögött a fogyasztók informáltságának alacsony foka húzódik meg, egyszerűen nincsenek tisztában azzal, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésükre fogyasztóvédelmi jogsérelmeik orvoslására.⁴⁶ Álláspontom szerint – elismerve azt a tényt, hogy a *fogyasztók tájékoztatásának alacsony foka* hozzájárulhat a jogérvényesítéstől való tartózkodáshoz – arra is visszavezethetőnek tartom ezt a jelenséget, hogy e vitarendezési módokat *eszköztelennek, gyengének*, nem kellően hatékonyak tartják a fogyasztók. Ebből kiindulva az alábbiakban az egyes jogérvényesítési formákhoz kapcsolódóan fogalmazok meg továbbfejlesztést célzó javaslatokat.

- 1) Az egyéni fogyasztói panaszok kezelésével összefüggésben jelzem, hogy – szemben a korábbi idők jogi szabályozásával – a fogyasztóvédelmi hatóság *nem jogosult egyedi panaszok kezelésére*, csupán a panaszkezelést szabályozó Fgytv.-beli szakaszok érvényesülésének ellenőrzése tartozik hatáskörébe. Ezzel kapcsolatban két megjegyzést teszek. Egyrészt rögzíthető, hogy a hatályos szabályozás új szerepkörbe helyezi az NFH-t, hiszen a vázolt reguláció a törvényesség külső kontrolljának ellátásában jelöli meg a közreműködés lényegét. Másrészt nem tekinthetők feleslegesnek a fogyasztók részéről a hatóság irányába érkező megkeresések, hiszen ezek olyan jelzéseként foghatók fel, amelyek muníciót jelenthetnek a hatósági eljárások hivatalból történő megindításához.

⁴⁴ Németországban a környezetvédelem területén figyelhető meg ez a tendencia, de Franciaországban a fogyasztóvédelmi politika végrehajtásának feladata is megoszlik az állam és a civil szektor között.

⁴⁵ Vö. Ritter Tamásné – Garai István: A társadalmi szervezetek helye és szerepe a fogyasztóvédelemben. In: Fogyasztóvédelmi Kódex. Budapest 1998. 59-60. o.

⁴⁶ Ez a vélemény kristályosodik ki Fazekas Judit álláspontjában is. Vö. Fazekas Judit: Fogyasztói jogvitarendezés az EU-ban és Magyarországon. Fogyasztóvédelmi Szemle 2010. 2. sz. elektronikus változata. http://www.fvszemle.hu/archivum/2010_majusi_szam/maj_kilato/fogyasztoi_jogvita/ (2012.08.20.)

- 2) A gyakorlatban sokszor nem egyszerű a panasz, a közérdekű bejelentés és a Ket. szerinti kérelem elhatárolása az NFH eljárásában. A hatósági eljárásokban a nem ritkán a hiányos, tartalmi és formai hibákban szenvedő kérelmek nehézkessé teszik az eljárásindítást. Ez azért problematikus, mert ez esetben akadályokba ütközhet a kérelem „tartalma szerinti” elbírálása.⁴⁷ Kiemelendő azonban, hogy a Ket. lehetőséget biztosít arra, hogy a jogalkotó bármilyen speciális eljárási jogszabályban előírja azt, hogy az ügyfél a kérelmét az e célra rendszeresített formanyomtatványon vagy elektronikus kapcsolattartás esetén on-line felületen vagy valamely szoftver használatával elektronikus úrlapon nyújtsa be.⁴⁸ E felhatalmazás alapján érdemes lenne megfontolni a fogyasztóvédelmi hatóság eljárása kezdeményezésének *formanyomtatványon benyújtott kérelem* előterjesztéséhez kötését.
- 3) Tisztában kell lenni azzal is, hogy sem a panaszkezelés, sem a fogyasztóvédelmi hatóság eljárása *nem ad (nem is adhat) teljes megoldást* a fogyasztót ért jogsérelemre.⁴⁹ A fogyasztók gyakran azt várják a fogyasztóvédelmi hatóságoktól, hogy minden tekintetben végleges megoldást nyújtsanak az őket ért sérelmekre. Erre figyelemmel felülvizsgálandó a fogyasztóvédelmi hatóságok által alkalmazható szankciórendszer, valamint a hatósági és a bírósági eljárások egymáshoz való viszonya.
- 4) A vizsgált témakörre irányuló összegző gondolatok körében szólok a *békéltető testületek működéséről*, hiszen számos kérdés vár még megoldásra ezen a területen. Megnyugtató módon kell biztosítani a testületek működéséhez szükséges arányos állami támogatást annak érdekében, hogy a folyamatos működéssel járó költségek év közben történő utólagos finanszírozása ne tegye működésképtelenné e grémiumok tevékenységét.⁵⁰ A 2012. január elsején hatályba lépett Alaptörvény – a korábbi szabályozással ellentétben – már tartalmaz rendelkezést az értekezés tárgyát képező témakörre vonatkozóan, a fogyasztóvédelem állami feladatként történő meghatározásának azonban magában kell foglalnia a hatékony, bíróságon kívüli jogvédelem biztosítását a fogyasztók számára, ez a magyar reguláció továbbfejlesztésének egyik lehetséges iránya lehet.
- 5) Elengedhetetlen a *békéltető testületek döntéseivel* kapcsolatos kérdések jogalkotó általi tisztázása. Itt két fejlesztési irány képzelhető el: a döntést lényegében szerződésnek tekintő koncepció által a magánjogi, szerződésszegés esetén irányadó szankciók

⁴⁷ A Ket. 37. § (1) bekezdése értelmében a kérelmet tartalma szerint kell elbírálni akkor is, ha az nem egyezik az ügyfél által használt elnevezéssel.

⁴⁸ Ket. 34. § (3) bekezdésének első mondata.

⁴⁹ Így a hatóság nem írhat elő visszafizetési kötelezettséget a vállalkozás számára, valamint nem alkalmazhatja a szerződésszegés esetére az Ptk. által biztosított szankciókat sem.

⁵⁰ Vö. Bodnár József: Hogyan tovább békéltető testületek? Fogyasztóvédelmi Szemle 2009. 3. sz. elektronikus változata.

http://www.fvszemle.hu/archivum/2009_szeptemberi_szam/muhely/hogyan_tovabb_bekelteto_testuletek/
(2012.08.20.)

alkalmazásának lehetővé tétele, vagy a döntések kötelező joghatásának kimondása. Magam – utalva arra a korábban említett elképzelésre, miszerint a hatósági szervezetrendszer részét képezzék a békeltető testületek – korszerűnek tartanám a kötelező erejű közigazgatási (hatósági) döntésekre vonatkozó jogi jelleget alkalmazni a testületek döntéseire. Ezzel megvalósulhatna a mainál sokkal szélesebb körben az érdemi jogorvoslathoz való jog biztosítása, valamint a hatékonyságot erősítő kikényszeríthetőség garantálása.

- 6) Kétségtelen, hogy van jövője a békeltető testületi eljárásnak, hiszen az olyan társadalmi igény kielégítésére irányul, amely egyrészt a jogérvényesítés elősegítésében, másrészt a jogkövető piaci magatartás előmozdításában ragadható meg. A jogalkotó – beépítve a testületek működésével felszínre került javaslatok nagy részét – egyrészt racionalizálta a testületek működésére vonatkozó regulációt, másrészt megpróbálta kiiktatni a korábbi (és néhol a mai) szabályozásban is fellelhető ellentmondásokat. Egyértelmű, hogy *van még teendő a jogintézmény hatékonyságának növelése* érdekében, így felülvizsgálandó az e szervek jogállására, döntéseire és eljárására vonatkozó szabályozás.
- 7) A jogérvényesítési rendszer továbbfejlesztése körében érintem a *közérdekű igényérvényesítés* tárgykörét is. A fogyasztóvédelmi törvény átfogó módosításával a jogalkotó pontosította a keresetindítási jogra jogosultak körét, és két esetkörre bontotta a perindítás jogintézményét. Ezen kívül beépített számos olyan rendelkezést az Fgytv.-be, amelyek – bizonyos fogyasztókat ért jogsértések esetén – más jogszabályokban korábban is megjelentek, megtörtént a fogyasztóvédelmi törvény szabályainak e rendelkezésekkel való összhangba hozatala.⁵¹ Kiemelendő az is, hogy – az ismertetett gyakorlati tapasztalatok alapján – megfontolandó a társadalmi szervezetek „jelzést megvalósító” funkciójának erősítése, amely alapján nem minden esetben a keresetindítás által kívánják a fogyasztók széles körének védelmét ellátni, hanem az NFH irányába megnyilvánuló észrevételen keresztül, hiszen ezáltal a hatóság eszköztára – az esetek zömében – hamarabb eredményezheti a jogsérelem orvoslását, mint a hosszadalmas és költséges polgári peres eljárások.
- 8) Végezetül kiemelem, hogy az Európai Unió jogalkotási mechanizmusában megjelent a *csoportos jogérvényesítés igénye* a fogyasztóvédelemben, amelyet megfelelően illusztrál az e tárgykörben kibocsátott Zöld Könyv. Amennyiben uniós jogforrás születik a jogérvényesítés lehetővé tételéről a fogyasztók csoportjai számára, az szükségszerűen a hatályos rendszer felülvizsgálatára ösztönzi a tagállamokat, így Magyarországot is.

⁵¹ E körben elegendő a Tpv. által regulált közérdekű igényérvényesítésre vonatkozó szabályozásra gondolni, amely mind terjedelmében, mind tartalmában meghaladta az Fgytv. korábbi regulációját.

IV. A tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke

1. Ádám Antal: A biztonság az értékek között. Jura 2005. 1. sz.
2. Ádám Antal: A posztdemokráciáról mint a posztmodernitás különös változatáról. JURA 2012. 1. sz.
3. Balázs István: A központi szint alatti közigazgatás egyes EU-tagállamokban. In: Lőrincz Lajos (Szerk.): Közigazgatás az Európai Unió tagállamaiban. Unió Kiadó, Budapest 2007
4. Balogh Virág – Kaszainé Mezei Katalin – Pázmándi Kinga – Závodnyik József: Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog. HVG-Orac, Budapest 2010
5. Bodnár József: Hogyan tovább békéltető testületek? Fogyasztóvédelmi Szemle 2009. 3. sz.
6. David B. Jaffe – Robert G. Vaughn: South American Consumer Protection Laws. Kluwer Law International, Boston-The Hague-London 1996
7. Drinóczi Tímea: Gazdasági alkotmány és gazdasági alapjogok. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007
8. Eike von Hippel: Verbraucherschutz. Mohr, Tübingen 1986
9. Elissavet Kapnapoulou: Das Recht der mißbräuchlichen Klauseln in der Europäischen Union. Mohr, Tübingen 1997
10. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelem múltja, jele és jövője a fogyasztóvédelmi törvény tükrében. In: Fogyasztóvédelmi Kódex. Budapest 1998
11. Fazekas Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995
12. Fazekas Judit: Fogyasztói jogvitarendezés az EU-ban és Magyarországon. Fogyasztóvédelmi Szemle 2010. 2. sz.
13. Fekete Orsolya: A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein, kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire. Szeged 2011
14. Fekete Orsolya: A fogyasztóvédelem aktuális kérdései. Magyar Közigazgatás 2005. 10. sz.
15. G. Cas – D. Ferrier: Traité de droit de la consommation. Paris 1986
16. H. P. Westermann: Verbraucherschutz. In: Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts. Köln 1993

17. J. Morijn: Balancing Fundamental Rights and Common Market Freedom in Union law: Schmidberger and Omega in the Light of the European Constitution. *European Law Journal* 2006
18. Józsa Zoltán: Önkormányzati szervezet, funkció, modernizáció. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006
19. Legény Krisztián: Jogvédő szervek a Magyar Köztársaságban. *Magyar Közigazgatás* 2005. 5. sz.
20. Luszczyk Viktor: Fogyasztóvédelem az Unióban. *Cég és Jog* 2002. 5. sz.
21. Melvin J. Hinich – Richard Staelin: Consumer Protection Legislation and the U.S. Food Industry. Pergamon Press, New York-Oxford-Toronto-Sydney-Paris-Frankfurt 1980
22. N. Reich: Diverse approaches to consumer protection philosophy. *Journal of Consumer Policy* 1991. 14. sz.
23. Nemeshegyi Benjámín: A fogyasztóvédelem intézményrendszere és a fogyasztóvédelem fejlődésének új irányai Magyarországon. In: Rixer Ádám (Szerk.): Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére. KGRE ÁJK, Budapest 2012
24. Német Anita: Vitarendezés a fogyasztóvédelemben. In: *Fogyasztóvédelmi Kódex*. Budapest 1998
25. O. Cherednychenko: EU Fundamental Rights, EC Freedoms and Private Law. *European Review of Private Law* 2006
26. Petrétei József: Jogállam és hatalommegosztás. In: Kiss László (Szerk.): Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. PTE ÁJK, Pécs 1996
27. Prugberger Tamás: A globalizáció hatása a gazdaságra, valamint a foglalkoztatásra. *Polgári Szemle* 2012. 5-6. sz.
28. Ritter Tamásné – Garai István: A társadalmi szervezetek helye és szerepe a fogyasztóvédelemben. In: *Fogyasztóvédelmi Kódex*. Budapest 1998
29. T. Bourgoignie: *Elements pour une theorie du droit de la consommation* 1988
30. Tárczy Edit Zsuzsanna: Milyen változásokat hoz a fogyasztók jogairól szóló irányelv (a tájékoztatás és az elállás vonatkozásában)? *Fogyasztóvédelmi Szemle* 2012. 2. sz.
31. Torma András: A közigazgatás törvényessége, EU-csatlakozás. In: Csefkó Ferenc (Szerk.): Szamel Lajos Tudományos Emlékülés. A „Jövő Közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs 2000

32. Varga Zs. András: A magyar ombudsmani intézményrendszer továbbfejlesztéséről. In: Chronowski Nóra – Petrétei József (Szerk.): Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs 2010
33. Vékás Lajos: Parerga. Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. HVG-Orac, Budapest 2008
34. Walter Cairns – Robert McKeon: Introduction to French Law. Cavendish Publishing Limited, London 1995
35. Wolfgang Faber: Elemente verschiedener Verbraucherbegriffe in EG-Richtlinien, zwischenstaatlichen Übereinkommen und nationalem Zivil- und Kollisionsrecht. ZEuP 1998. 6. sz.
36. Wolfgang Schuhmacher: Verbraucher und Recht in historischer Sicht. Staatsdruckerei, Wien 1981

V. A szerző által írt publikációk jegyzéke*

EGYETEMI JEGYZETEK, TANKÖNYVEK

1. Az egészségügy igazgatása (Társszerző: Kóbor Gyula). In: Kóbor Gyula (Szerk.): Közigazgatási jog különös rész. PTE ÁJK, Pécs 2009. 168-188. o.
2. Az állami alapnyilvántartások – az anyakönyvi igazgatás és a néesség-nyilvántartás (Társszerző: Kóbor Gyula). In: Kóbor Gyula (Szerk.): Közigazgatási jog különös rész. PTE ÁJK, Pécs 2009. 220-241. o.
3. **A fogyasztóvédelem igazgatása. In: Fábián Adrián – Rózsás Eszter (Szerk.): Közigazgatási jog különös rész. PTE ÁJK, Pécs 2010. 108-132. o.**
4. **A gazdaság igazgatása. In: Fábián Adrián – Rózsás Eszter (Szerk.): Közigazgatási jog különös rész. PTE ÁJK, Pécs 2011. 133-149. o.**
5. **Gazdaságigazgatás – gazdasági versenyjog. In: Bencsik András (Szerk.): Közigazgatási jog. Különös rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest- Pécs 2012. 53-63. o.**
6. Az egészségügy igazgatása (Társszerző: Kóbor Gyula). In: Bencsik András (Szerk.): Közigazgatási jog. Különös rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest- Pécs 2012. 175-189. o.
7. Az állami alapnyilvántartások – az anyakönyvi igazgatás és a néesség-nyilvántartás (Társszerző: Kóbor Gyula). In: Bencsik András (Szerk.): Közigazgatási jog. Különös rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest- Pécs 2012. 123-138. o.
8. **A fogyasztóvédelem igazgatása. In: Bencsik András (Szerk.): Közigazgatási jog. Különös rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest- Pécs 2012. 65-81. o.**
9. Az angol önkormányzati rendszer. In: Fábián Adrián (Szerk.): Válogatott nyugat-európai önkormányzati modellek. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 47-58. o.
10. A szlovák önkormányzati rendszer. In: Fábián Adrián (Szerk.): Válogatott nyugat-európai önkormányzati modellek. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 86-94. o.
11. A lengyel önkormányzati rendszer. In: Fábián Adrián (Szerk.): Válogatott nyugat-európai önkormányzati modellek. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 105-116. o.
12. A francia önkormányzati rendszer. In: Fábián Adrián (Szerk.): Válogatott nyugat-európai önkormányzati modellek. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 59-68. o.

* Az alábbiakban félkövérrel szedve szerepelnek a szerzőnek az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó publikációi.

13. A cseh önkormányzati rendszer. In: Fábián Adrián (Szerk.): Válogatott nyugat-európai önkormányzati modellek. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012. 95-104. o.

TANULMÁNYOK

1. **A fogyasztóvédelem helye, szerepe a jogállamban (A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai).** In: **Collega 2009. évi 1-2. szám 9-12. o.**
2. **Az Európai Unió fogyasztóvédelmi politikájáról.** In: **Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 8. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2009. 9-27. o.**
3. A jogállam és a közigazgatás néhány összefüggése – különös tekintettel a közigazgatási bírászkodásra. In: Smuk Péter (Szerk.): A jogállamiság 20 éve. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr 2009. 138-144. o.
4. A közigazgatási szerződésekről, különös tekintettel a hatósági szerződésekre. In: JURA 2009. évi 2. szám 191-198. o.
5. Gondolatok a jegyző birtokvédelmi tevékenységéről. In: Fábián Adrián (Szerk.): A jegyző helye és szerepe a magyar közigazgatásban. A „Jövő Közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs 2010. 62-72. o.
6. A közigazgatási bírászkodás alkotmányi szabályozásáról. In: Kocsis Miklós – Zeller Judit (Szerk.): A köztársasági Alkotmány húsz éve. Pécsi Alkotmányjogi Műhely Alapítvány, Pécs 2009. 545-561. o.
7. A területi kisebbségi önkormányzatok és a megyei önkormányzatok kapcsolata. In: Pálné Kovács Ilona (Szerk.): Európában a megye. Baranya Megyei Önkormányzat, Pécs 2010. 106-111. o.
8. **A fogyasztóvédelem hazai intézményrendszeréről.** In: **Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 9. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2010. 37-56. o.**
9. **A fogyasztóvédelem, mint önkormányzati feladat – de lege lata és de lege ferenda.** In: **Kákai László (Szerk.): Születésnap, vagy halotti tor? Húsz évesek az önkormányzatok. IDResearch Kft. / Publikon Kiadó, Pécs 2010. 413-422. o.**
10. A Legfelsőbb Bíróság ítélete a Tubesre tervezett NATO-radar ügyében (Társszerző: Fábián Adrián). In: Jogesetek Magyarázata 2010. évi 4. szám 58-63. o.
11. **A helyi önkormányzatok helye, szerepe a fogyasztóvédelem igazgatásában.** In: **Fábián Adrián (Szerk.): 20 éves a magyar önkormányzati rendszer. A „Jövő Közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs 2011. 241-252. o.**
12. **A fogyasztóvédelem, mint az alapjogvédelem új eszköze.** In: **De iurisprudencia et iure publico 2011. évi 2. szám 19-34. o.**

13. Jog (és) állam alapvető értékei – quo vadis fogyasztóvédelmi igazgatás? In: Smuk Péter (Szerk.): Az állam és jog alapvető értékei I. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr 2011. 167-178. o.
14. Békéltető testületek a fogyasztói jogérvényesítésben. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 10. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2011. 33-50. o.
15. A békéltető testületek helye, szerepe a hazai fogyasztói jogérvényesítési rendszerben. In: Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011. 299-305. o.
16. Fejezetek a fogyasztóvédelmi (köz)jog hazai történetéből. In: JURA 2011. évi 2. szám 156-162. o.
17. A fogyasztóvédelem alkotmányi szabályozásáról – az új Alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea (Szerk.): Magyarország új alkotmányossága. PTE ÁJK, Pécs 2011. 31-43. o.
18. Gondolatok a gazdaságigazgatás és a fogyasztóvédelem kapcsolódási pontjairól a német és a magyar jogban. In: Kun Attila – Lajtár István – Miskolczi Bodnár Péter – Pákozdi Csaba – Rixer Ádám – Szabó Zsolt – Törő Csaba (Szerk.): VII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. KRE ÁJK, Budapest 2012. 11-17. o.
19. A fogyasztóvédelem, mint az alapjogvédelem új eszköze. In: Trócsányi László (Szerk.): Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2012. 181-187. o.
20. Az önkormányzatok átlátható, korrupciómentes működése (Társszerzők: Burai Petra, Csefkó Ferenc, Fábíán Adrián). Új Magyar Közigazgatás 2012. évi 7-8. szám 55-71. o.
21. A fogyasztóvédelmi igazgatás alakváltozásai 1952-től 1996-ig. In: Verebélyi Imre (Szerk.): Az állam és jog alapvető értékei a változó világban. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr 2012. 75-84. o.
22. A fogyasztóvédelem hazai szervezetének alakulásáról. In: Ádám Antal (Szerk.): PhD tanulmányok 11. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2012. 59-78. o.
23. A fogyasztóvédelem alapelveinek tükröződése a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság eljárásában. In: Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász Doktoranduszok II. Pécsi Találkozója. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2012. 57-68. o.
24. A versenyjog szerepe a fogyasztói érdekek védelmében. In: JURA 2012. 2. sz. 27-39. o.

SZERKESZTÉSEK

1. Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója (Társszerkesztő: Fülöp Péter). PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011
2. Közigazgatási jog. Különös rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2012
3. Jogász Doktoranduszok II. Pécsi Találkozója (Társszerkesztő: Fülöp Péter). PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2012

ISMERTETÉSEK, RECENZIÓK

1. „Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára”. In: JURA 2008. évi 2. szám 215-223. o.
2. „Közérdek és közigazgatás” – kötet és bemutató. In: Közjogi Szemle 2008. évi 4. szám 55-58. o.
3. „A közigazgatás szervezeti rendszerének változásai” – közigazgatási jogi konferencia Pécsen. In: Közjogi Szemle 2008. évi 4. szám 63-64. o.
4. Esztergár Lajos, a szociálpolitikus, az oktató (Társszerző: Rózsás Eszter). In: Kajtár István (Szerk.): Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008). PTE ÁJK, Pécs 2008. 135-145. o.
5. Szamel Lajos, a közigazgatási jog pécsi professzora (Társszerző: Fábián Adrián). In: Kajtár István (Szerk.): Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008). PTE ÁJK, Pécs 2008. 147-161. o.
6. „Jegyzőforum” Pécsen. In: Fábián Adrián (Szerk.): A jegyző helye és szerepe a magyar közigazgatásban. A „Jövő Közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs 2010. 108-110. o.
7. „A jegyző helye és szerepe a magyar közigazgatásban” – közigazgatási jogi konferencia Pécsen. In: Közigazgatás-tudományi Közlöny 2010. évi 1. szám 74-75. o.
8. „Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára.” In: JURA 2010. évi 2. szám 201-210. o.
9. „Szabálysértés kommentár.” In: Új Magyar Közigazgatás 2012. évi 6. szám 67-68. o.